

ОКРЕМА ДУМКА

судді Конституційного Суду України Стецюка П. Б.
стосовно Рішення Конституційного Суду України
у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів»,
Кримінально-процесуального кодексу України,
Господарського процесуального кодексу України,
Цивільного процесуального кодексу України,
Кодексу адміністративного судочинства України

На підставі статті 64 Закону України «Про Конституційний Суд України» вважаю за необхідне висловити окрему думку стосовно Рішення Конституційного

Суду України у справі за конституційним поданням 54 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України від 13 грудня 2011 року № 17-рп/2011 (далі — Рішення).

Суб'єкт права на конституційне подання — 54 народних депутати України — звернувся до Конституційного Суду України (далі — Суд) з клопотанням визнати такими, що не відповідають Конституції України, окремі положення Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI (Відомості Верховної Ради України, 2010 р., № 41-42, № 43, № 44-45, ст. 529) (далі — Закон), Кримінально-процесуального кодексу України, Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України (у редакції Закону). На думку суб'єкта права на конституційне подання, не відповідають Конституції України, зокрема, положення частин четвертої, п'ятої статті 12 Закону стосовно того, що у судах, поряд з державною, можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» в порядку, встановленому процесуальним законом, та що використання в судочинстві регіональних мов або мов меншин гарантується державою та забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України.

У Рішенні Суд правильно акцентував на тому, що «згідно з Конституцією України державною мовою в Україні є українська мова; держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України; в Україні гарантується вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України; застосування мов в Україні гарантується Конституцією України та визначається законом (стаття 10)» (абзац перший підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини). Суд також послався на свою правову позицію, викладену у Рішенні від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 у справі про застосування української мови, відповідно до якої «положення Конституції України зобов'язують застосовувати державну — українську мову як мову офіційного спілкування посадових і службових осіб при виконанні ними службових обов'язків, у роботі і в діловодстві; держава відповідно до статті 11 Основного Закону України сприяє розвитку мовної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України; гарантування національним меншинам України права на вільний розвиток, використання і захист їх мов відповідає змістові міжнародних договорів України» (абзац одинадцятий пункту 3, абзаци другий, шостий пункту 4 мотивувальної частини).

Однак зазначений у Рішенні висновок про те, що саме на розвиток цих конституційних засад у статті 12 Закону встановлено загальний порядок застосування мов судочинства та діловодства в судах (абзац третій підпункту 4.1 мотивувальної частини), на мій погляд, є не зовсім правильним, оскільки він може стосуватися тільки перших трьох частин статті 12 Закону. Саме ці норми визначають,

що «1. Судочинство і діловодство в судах України провадиться державною мовою. 2. Суди забезпечують рівність прав громадян у судовому процесі за мовною ознакою. 3. Суди використовують державну мову в процесі судочинства та гарантують право громадян на використання ними в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють».

У четвертій і п'ятій частинах статті 12 Закону вказано таке:

«4. У судах, поряд з державною, можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин відповідно до Закону України «Про ратифікацію Європейської хартії регіональних мов або мов меншин» в порядку, встановленому процесуальним законом. 5. Використання в судочинстві регіональних мов або мов меншин гарантується державою та забезпечується за рахунок коштів Державного бюджету України». І тут очевидним є те, що значення словосполучень (висловів) «у судах, поряд з державною, можуть використовуватися регіональні мови або мови меншин» та «використання в судочинстві регіональних мов або мов меншин» є значно ширшими за значення вислову «гарантоване право громадян на використання ними (підкреслення моє — П. С.) в судовому процесі рідної мови або мови, якою вони володіють». Іншими словами, за відсутності офіційного тлумачення словосполучень «використання у судах мови», «використання в судочинстві мови», вони можуть сприйматися як такі, що охоплюють весь можливий спектр їх застосування, включаючи і «здійснення судами судочинства» як такого.

При цьому, посилання у частині четвертій статті 12 Закону на те, що використання цих мов у судах має відбуватися «в порядку, встановленому процесуальним законом», як на мій погляд, не може бути належною гарантією непорушного становища державної мови як виключної мови судочинства в Україні, оскільки два з чотирьох згаданих у Рішенні процесуальних законів містять далеко неоднозначні положення в цьому плані. Так, у статті 3 Господарського процесуального кодексу України йдеться про те, що «мова судочинства визначається статтею 21 Закону України «Про мови в Українській РСР». Зокрема, у частині другій статті 21 вказаного закону міститься положення, за яким «арбітражне провадження у справах, в яких бере участь сторона, що знаходиться на території іншої союзної республіки, здійснюється російською мовою». Натомість іншим процесуальним законом прямо передбачено, що «судочинство провадиться українською мовою або мовою більшості населення даної місцевості» (частина перша статті 19 Кримінально-процесуального кодексу України).

Визнавши українську мову державною, держава взяла на себе зобов'язання належним чином забезпечувати її всебічний розвиток і функціонування в усіх сферах суспільного життя на всій території України (частини перша, друга статті 10 Конституції України). А це, у роз'ясненні Конституційного Суду України, означає, що «українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом» (пункт 1 резолютивної частини рішення від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 у справі про застосування української мови). До таких сфер, безпе-

речно, належить і «діяльність органів судової влади» (абзац другий підпункту 5.1 пункту 5 мотивувальної частини Рішення від 22 квітня 2008 року № 8-рп/2008 у справі про мову судочинства).

Крім того, прийнявши Рішення, Конституційний Суд України фактично визнав за можливе використання в нормативно-правовій системі України терміна «регіональні мови». Однак, ні встановлений конституцієдавцем інститут правового регулювання мовних відносин в Україні, ні практика його застосування в нашій державі не знають цього явища. Тим більше, що сам термін «регіональні мови» з правової точки зору належить до групи юридично невизначених, про що свідчить, насамперед, текст Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, окремі положення якої ратифіковано Законом України від 15 травня 2003 року № 802-IV. На це у свій час звертали увагу Міністерство юстиції України у юридичному висновку щодо рішень деяких органів місцевого самоврядування (Харківської міської ради, Севастопольської міської ради і Луганської обласної ради) стосовно статусу та порядку застосування російської мови в межах міста Харкова, міста Севастополя і Луганської області (10.05.2006) та Національна комісія зі зміцнення демократії та утвердження верховенства права під час ухвалення нею «Проекту нової редакції офіційного перекладу на українську мову Європейської хартії регіональних або міноритарних мов» (11.07.2006).

Отже, Конституційний Суд України, безпосереднім завданням якого є гарантування верховенства Конституції України як Основного Закону держави на всій її території (стаття 2 Закону України «Про Конституційний Суд України»), виходячи зі змісту статей 10, 11 Конституції України та враховуючи свої правові позиції, висловлені у рішеннях від 14 грудня 1999 року № 10-рп/99 у справі про застосування української мови, від 20 грудня 2007 року № 13-рп/2007 у справі про розповсюдження іноземних фільмів та від 22 квітня 2008 року № 8-рп/2008 у справі про мову судочинства, на мою думку, мав би визнати неконституційними положення частин четвертої, п'ятої статті 12 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року № 2453-VI.

Суддя Конституційного Суду України

П. Стецюк